

Гусак Ю.Е.
Погребняк А.Ю.

Національний технічний університет України «КПІ»

РОЗВИТОК МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ – ЗАПОРУКА СТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІКИ

DEVELOPMENT SMALL AND MEDIUM BUSINESS IS GUARANTY ECONOMIC STABILITY

Стаття містить відомості про малий та середній бізнес, визначається його роль в розвитку національної економіки.

Виокремлено ознаки та підходи визначення малого бізнесу, наведено критерії щодо доцільності його існування, що передбачає не тільки насичення ринку товарами та послугами, а й посиленням конкуренції, формуванням потужного середнього класу. Проаналізовано та узагальнено функції малого бізнесу, на основі яких сформовано його переваги. В порівняльному аналізі подано роль малого та середнього бізнесу в Україні, США, Японії, Франції, виявлено, що процент зайнятості в даному сегменті незначний, частка експортної орієнтації також невелика, але частка у ВВП складає більшість. Відслідковано, яка частина українців має бажання створити власну справу та виділені причини чому не має можливості це зробити. Розроблена програма заходів щодо політики держави в сфері розвитку підприємств малого та середнього бізнесу (основні заходи), підкреслена важливість реформування існуючої системи.

У висновках зазначено колосальну необхідність формування конкурентоспроможних підприємств малого бізнесу, що є можливим при ефективній взаємодії підприємця та держави, яка в особі органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, повинна забезпечувати не лише фінансову підтримку, а й громадську, законодавчу та соціальну.

Статья содержит сведения о малом и среднем бизнесе, определяется его роль в развитии национальной экономики .

Выделены признаки и подходы определения малого бизнеса, приведены критерии относительно целесообразности существования, этот вид бизнеса предполагает не только насыщение рынка товарами и услугами, но и увеличением конкуренции, формированием мощного среднего класса. Проанализированы и обобщены функции малого бизнеса, на основе чего сформированы преимущества. В сравнительном анализе даны показатели малого и среднего бизнеса в Украине, США, Японии, Франции, установлено, что процент занятости в данном сегменте незначителен, доля экспортной ориентации также небольшая, но доля в ВВП составляет большинство. Отслежено, какая часть украинского населения желает создать собственное дело и выделены причины почему нет возможности это реализовать. Разработана программа действий по отношению к политике государства в сфере развития предприятий малого и среднего бизнеса (основные действия), подчеркнута важность реформирования существующей системы .

В выводе указано колоссальную необходимость формирования конкурентоспособных предприятий малого бизнеса, что возможно при эффективном взаимодействии предпринимателя и государства, в лице органов исполнительной власти и местного самоуправления, которые должны обеспечивать не только финансовую поддержку, но и общественную, законодательную и социальную.

This article contains information about SMEs, defined by its role in the development of the national economy.

Allocated characteristics and approaches the definition of small business are the criteria for the appropriateness of its existence, which includes not only the saturation of the market in goods and services but also increased competition, the formation of a strong middle class. Analyzed and generalized functions small businesses and formed on this basis their benefits. In the comparative analysis is presented the role of small and medium enterprises in Ukraine, the USA, Japan, France, found that the percentage of employment in this segment is negligible share of export orientation also small, but the share of GDP is the majority. Tracked that of the Ukrainian willing to create their own businesses and highlighted the reasons why not to do. The program of measures for state policy in the sphere of small and medium-sized businesses (major activity), stressed the importance of reforming the existing system.

In conclusion indicated a global need to formation a viable small businesses that are possible with the effective interaction of the entrepreneur and the government, which is represented by the executive authorities and local self-government should provide not only financial support but also legal and social..

Ключові слова: малий і середній бізнес, підприємець, державне втручання, реформування, доцільність, частка зайнятості, структура ВВП, роль малого бізнесу.

Вступ. Для економіки ринкового типу необхідною умовою розвитку є підвищення питомої ваги підприємств малого та середнього бізнесу. При глибинних структурних кризах з'являється ряд передумов та причин необхідності формування нових методів господарювання, структуризації економічної системи, де провідною ланкою є підприємництво у формі малого бізнесу. Саме такі підприємства сприяють формуванню конкурентних переваг, закріпленню лідерської позиції країни на міжнародному ринку. Для ефективного функціонування малого та середнього бізнесу необхідна підтримка з боку держави, що проявляється у формуванні відповідної стратегії розвитку держави. Специфіка розвитку підприємств малого та середнього бізнесу досліджувалися: З. Верналієм, Я. Жалілем, Д. Ляпіним, В. Сизоненком, П. Гайдицьким, де підґрунтям дослідження виступали ступінь внеску даних підприємств у ВВП, роль в політиці зайнятості, темп економічного зростання та рівень демократизації. На даному етапі поняття розширило значення, що і спричинило економічні протиріччя щодо внеску в загальну структуру економіки.

Постановка завдання. Обґрунтування доцільності розширення сектору економіки в якому функціонують підприємства малого та середнього бізнесу, необхідності державного втручання в розвиток підприємництва.

Методологія. У процесі дослідження було використано *абстрактно-логічний метод* – при узагальненні понять щодо показників діяльності підприємств, необхідності функціонування державного сектору та *системний аналіз* – при дослідженні ефективності функціонування підприємств України.

Результати дослідження. Існує диференціація понять «малий бізнес» та «мале підприємництво». Бізнес – діяльність суб’єктів господарювання, що здійснюється з використанням традиційної технології для отримання прибутку. Підприємництво – ризиковано-інноваційна, самостійна діяльність фізичних та юридичних осіб, кінцевим результатом якої є отримання чистого прибутку, при успішності виконання поставленої задачі.[4]

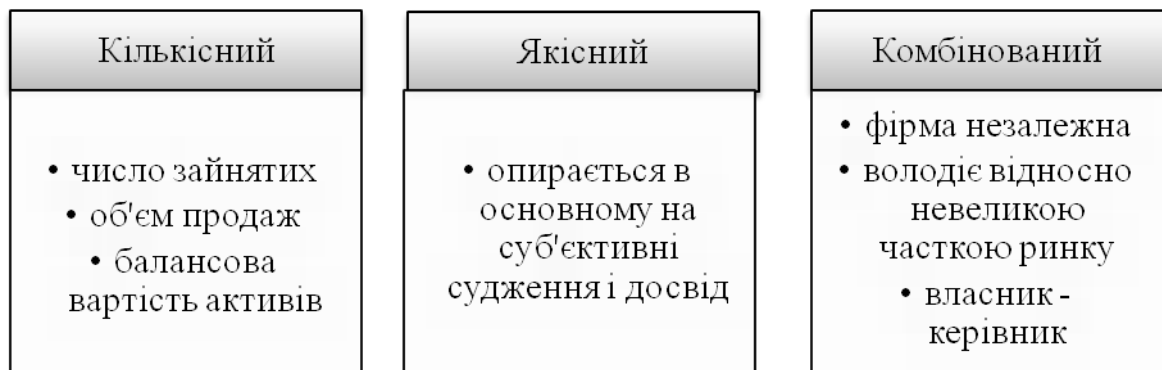
Існують ряд критеріїв за якими розрізняють підприємства малого бізнесу, проте вони є варіативними для різних країн, в Україні основними є показники, які наведені на рис.1.

Рис.1. Ознаки малого підприємства

Джерело: складено автором на основі [2;4]

Аналіз економічної літератури дає змогу виокремити 3 підходи до визначення малого підприємства, які наведено на рис.2.

Рис.2. Підходи визначення малого підприємства

Джерело: складено автором на основі [2;5]

Основними показниками визначення до якого спектру належить підприємство – мал., середнє чи велике, найчастіше, все ж, використовують показники чисельності працівників та валового доходу. Зазначимо, що в різних країнах цей показник варіюється, але для країн ЄС та України вони приблизно однакові, дещо менші в Австралії та значно вищі в США і ОЕСР. Показник також може змінюватися залежно від галузі.

Невисока кількість підприємств малого бізнесу – свідчення недооцінки його значення як структурного елемента господарювання. Хоча за умови розбалансованості національної економіки, затяжних економічних криз,

особливо гостро постає необхідність існування даних підприємств, про що свідчить рис.3.

Рис.3. Основні критерії доцільності існування підприємств малого бізнесу

Джерело: складено автором на основі [4;5]

Мале підприємство – пріоритетний сектор ринкової економіки, базис дрібнотоварного виробництва. Завдяки легкості входження на ринок, малий бізнес є найбільш поширеним та найчисельнішим сектором економіки.

Виокремлюють наступні функції малого бізнесу:

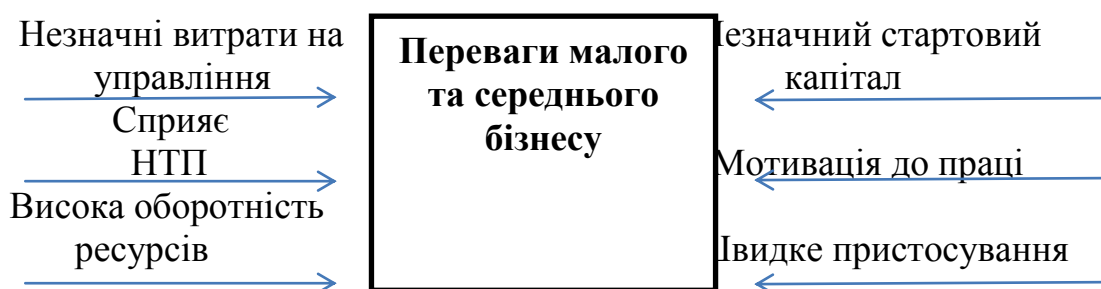
- формування конкурентоспроможного середовища – діяльність багатьох фірм - відсутність монополізму, при використанні новітніх технологій та спеціалізації виступає конкурентом навіть для монопольних об'єднань;

- оперативно реагує на зміну потреб споживачів, пристосовується до нових умов, шляхом диференціації продукції, покращення якості чи перепрофілювання підприємства;

- реалізація технічних і комерційних ідей, введення ресурсозберігаючих технологій;

- покращення умов зайнятості в країні шляхом створення нових робочих місць (у розвинених країнах на цей сектор припадає 60% зайнятих). [2]

Доцільність існування підприємств малого бізнесу заключається у перевагах їх снування, що відображено на рис.4.

Рис.4. Переваги малого та середнього бізнесу

Джерело: складено автором на основі [3]

Саме тому в країнах з розвинутою ринковою системою підприємства малого та середнього бізнесу (МСБ) відіграють значну ролі, про що свідчать дані табл.1.

Таблиця 1

Роль малих та середніх підприємств в різних країнах

№	Країна	Процент МСБ у кількості загал. підприємств (%)	Процент зайнятих у МСБ (%)	Процент МСБ у структурі ВВП (%)
1	США	98,0	96,0	52,0
2	Японія	99,0	70,0	57,0
3	Франція	99,8	67,0	58,0
4	Україна	99,5	60,0	54,4

Джерело: складено автором на основі [2;5]

З даних табл.1 чітко простежується переважне значення підприємств малого та середнього бізнесу для економіки країни, оскільки більше половини ВВП створюють підприємства цієї ланки, також вони забезпечують 60% працездатного населення робочими місцями. В основному на даних засадах функціонують підприємства, що займаються роздрібною торгівлею чи представлені на ринку нерухомості. Проте варто також зазначити, що частка даних підприємств у структурі експорту незначна: у країнах ЄС до 8%, в Україні на рівні 3-4%, хоча в США досягає майже третини. Отже, важливість стабільного функціонування та нарощення темпів зростання підприємств малого та середнього бізнесу - основа економічної політики держави.

За даними Інституту соціології НАНУ, третина українців хотіла би відкрити власну справу, а п'ята частина конкретизувала переваги та недоліки і в процесі прийняття рішення схиляється до «так, необхідно відкривати», аналогічні показники мають Британія, Швейцарія, Швеція та Словаччина, проте розбіжність частки малого та середнього бізнесу у структурі ВВП у країнах, свідчить про приведення фактичних і номінальних показників у дисбаланс. Кожний підприємець намагається досягти ефективного оптимуму, але це вступає в протиріччя з зовнішніми факторами економічного розвитку, зокрема при високому податковому навантаженні існує і паралельна проблема – тривалість процесу сплати обов'язкових платежів, на протязі року власнику необхідно витратити 491 годину на виконання зобов'язання, тоді як в Німеччині та Італії показник варіюється з 210 до 240 годин, з кількістю виплат у останніх вдвічі менше.

Падіння купівельної спроможності основної частини населення, високі відсоткові ставки по кредитах, в районі 19-21%, продукують зменшення підприємств малого та середнього бізнесу.

Для стабільного розвитку необхідно сприяти формуванню партнерських відносин між державою та підприємствами. Для цього необхідним є наступне:

1. Прискорення темпів укомплектації дозвільної системи – для подолання стагнації малих та середніх підприємств, результати діяльності яких мають спадну геометричну прогресію, зменшення державних коштів, що спрямовані на тотальний контроль, але не дають результатів щодо підвищення безпеки;

2. Перегляд технічного аспекту переоснащення – діюча система сертифікації породжує збитки підприємств. Покращення становища шляхом зменшення кількості товарів обов'язкових до проходження процесу сертифікації, перехід до європейських стандартів;

3. Подолання спорідненості адміністративних і господарських органів влади;

4. Викорінення корупції у органах місцевого самоврядування;

5. Зміна Податкового законодавства – введення пільгових умов оподаткування. [1]

Висновок. *Теоретичне та практичне значення результатів дослідження.* Малий і середній бізнес - базис економіко-структурних зрушень в країні, трансформації всієї системи розвитку. Крім здатності забезпечити населення необхідними товарами та послугами, він є засобом демонополізації, стимулятором інноваційного розвитку та основою формування середнього класу в країні. Цей сектор потребує негайної дооцінки та подальшого реформування – збільшення частки у загальній структурі, оскільки при доцільному функціонуванні він створює лівову частку ВВП та забезпечує 60% працюючих робочими місцями, збільшує експортну орієнтацію. В Україні склалась ситуація, коли населення спроможне створити нові підприємства малого та середнього бізнесу, проте внаслідок бюрократичних перешкод, відсутності розгалуженої системи інфраструктури, високих ставок по кредитах, значному податковому навантаженні, недосконалості законодавчої бази, не може здійснювати підприємницьку діяльність. Для подолання даних перешкод необхідна допомога з боку держави, яка включає не лише фінансовий спектр, а й законодавчу перекомплементацію, координування діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, спрощення оподаткування та обліку, впровадження програм мікрокредитування та інвестування, надання інформаційно-консультативних послуг громадянам, що бажають відкрити свою справу. Малий та середній бізнес – потужний важіль впливу на економічний розвиток країни.

Наукова новизна полягає у тому, що, на основі іноземного досвіду, виділено шляхи реструктуризації підприємств малого та середнього бізнесу, підкреслено необхідність даного процесу для створення сприятливої економічної ситуації в країні.

Відповідно *рекомендації*, щодо розширення сегменту підприємств малого та середнього бізнесу: зростання кількості підприємств малого та середнього бізнесу, в тому числі і за рахунок державної підтримки, сприяння залученню

інвестицій, збільшення мотивації населення до здійснення підприємницької діяльності, заохочення НТП.

Перспектива подальших досліджень полягає у необхідності визначення оптимального механізму накопичення потенціалу МСБ.

Література:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності»: Закон України від 18 вересня 2008 р. №523-ІУ.

2. Варналій З. С. Основи підприємництва : [навч. посібник] / З. С. Варналій – К. : Знання-прес, 2006. – 350 с.

3. Воротіна Н. В. Вплив розвитку підприємництва на зростання бюджетних доходів в Україні / Н. В. Воротіна // Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (15-17 трав. 2007 р., м. Ялта) / відп. ред. А. А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – С. 52 – 54.

4. Малий і середній бізнес у пошуках місця в стратегії економічного зростання в Україні. Зб. наук.ст. / за ред. Я. А. Жаліла. – К. : Альтерпрес, 2002 – 118 с.

5. Методи ідентифікації малих підприємств : [Зб. наук. ст.] / за ред. В.Р. Пудсакулича. – К. : Освіта-прес, 2009. – 126 с.